

ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΤΟΥ ΥΠΟΨΗΦΙΟΥ ΓΙΑ BOOKER
10 ΛΕΠΤΑ ΚΑΙ 38 ΔΕΥΤΕΡΟΛΕΠΤΑ Σ' ΑΥΤΟΝ ΤΟΝ ΠΑΡΑΞΕΝΟ ΚΟΣΜΟ

Μαγικό.
ΓΟΥΙΛΙΑΜ
ΜΠΟΪΝΤ

Αναγνωστική
απόλαυση.
ΣΙΡΙ
ΧΟΥΣΤΒΕΝΤ

ΕΛΙΦ ΣΑΦΑΚ

Το

ΝΗΣΙ

ΤΩΝ

ΧΑΜΕΝΩΝ

ΔΕΝΤΡΩΝ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ:
ANNA ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΥ

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Το νησί των χαμένων δέντρων**

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ: The island of missing trees

Από τις Εκδόσεις Εκδόσεις Viking, an imprint of Penguin Books, Λονδίνο 2021

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Elif Shafak

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Άννα Παπασταύρου

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Χρυσούλα Τσιρούκη

ΜΑΚΕΤΑ ΕΞΟΦΥΛΛΟΥ: Βίκυ Αυδή

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Γεωργία-Στέλλα Γυφτοπούλου, Βάσω Βύρρα

© Elif Shafak, 2021

© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2024

Πρώτη έκδοση: Ιανουάριος 2024

ISBN 978-618-01-5286-9

Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.

Από το 1979

Έδρα:

Τατοίου 121, 144 52 Μεταμόρφωση

Βιβλιοπωλείο:

Εμμ. Μπενάκη 13-15, 106 78 Αθήνα

Τηλ.: 2102804800

PSICHOGIOS PUBLICATIONS S.A.

Publishers since 1979

Head Office:

121, Tatoiou Str., 144 52 Metamorfossi, Greece

Bookstore:

13-15, Emm. Benaki Str., 106 78 Athens, Greece

Tel.: 2102804800

e-mail: info@psychogios.gr

psychogios.gr

ΕΛΙΦ ΣΑΦΑΚ

Το

ΝΗΣΙ

των

ΧΑΜΕΝΩΝ

ΔΕΝΤΡΩΝ

Μετάφραση: Άννα Παπασταύρου

ΑΛΛΑ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΕΛΙΦ ΣΑΦΑΚ
ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ

Ο μαθητευόμενος αρχιτέκτονας, 2020

*Πώς να μη χάσουμε το μυαλό μας
σε μια εποχή κρίσης, 2021*

*10 λεπτά και 38 δευτερόλεπτα
σ' αυτόν τον παράξενο κόσμο, 2021*

Οι τρεις κόρες της Εύας, 2023

*Για τους πρόσφυγες και τους εξόριστους του κόσμου,
γι' αυτούς που ξεριζώθηκαν, που ριζωσαν ξανά,
που έχασαν τις ρίζες τους για πάντα...*

*Και για τα δέντρα που αφήσαμε πίσω μας,
ριζωμένα στις αναμνήσεις μας...*

*Όποιος δε βρέθηκε στο δάσος της Χιλής δε γνωρίζει
τούτο τον πλανήτη. Εγώ έχω έρθει από εκείνο το
τοπίο, εκείνη τη λάσπη, εκείνη τη σιωπή, για να
περιπλανηθώ, να βγω στον κόσμο τραγουδώντας.*

Πάμπλο Νερούδα, Απομνημονεύματα

*Καλά το λέγανε λοιπόν: το αίμα ζητάει αίμα.
Άκουσαν δέντρα να μιλούν, λιθάρια να σαλεύουν...*

Γουίλιαμ Σαίξπηρ, Μακμπέθ

Νησί

Μια φορά κι έναν καιρό, στην απομακρυσμένη άκρη της Μεσογείου, υπήρχε ένα νησί τόσο όμορφο και τόσο γαλάζιο, που πολλοί ταξιδιώτες, προσκυνητές, σταυροφόροι και έμποροι το ερωτεύτηκαν και είτε δε θέλησαν να το εγκαταλείψουν ποτέ είτε προσπάθησαν να το ρυμουλκήσουν με σκοινιά από καννάβι και να το πάρουν πίσω στη δική τους χώρα.

Θρύλοι, μπορεί.

Όμως οι θρύλοι υπάρχουν για να μας λένε αυτά που η Ιστορία έχει ξεχάσει.

Πάνε πολλά χρόνια από τότε που πήγα σ' εκείνον τον τόπο με αεροπλάνο, μέσα σε μια βαλίτσα από μαύρο μαλακό δέρμα, με σκοπό να μην ξαναγυρίσω. Από τότε υιοθέτησα μια άλλη χώρα, την Αγγλία, όπου μεγάλωσα και θέριεψα, όμως δεν περνάει μέρα που να μη λαχταράω να γυρίσω πίσω. Στον τόπο μου.

Πρέπει να είναι ακόμα εκεί όπου τον άφησα, να υψώνεται και να βυθίζεται με τα κύματα που σκάνε κι αφρίζουν πάνω στις τραχιές ακρογιαλιές του. Εκεί όπου συναντιούνται τρεις ήπειροι –Ευρώπη, Αφρική, Ασία– και το Λεβάντε, η αχανής και αδιάβατη περιοχή, εξαφανισμένη ολότελα από τους σημερινούς χάρτες.

Ένας χάρτης είναι μια δισδιάστατη απεικόνιση με αυθαίρετα σύμβολα και χαραγμένες γραμμές που αποφασίζουν ποιος θα είναι ο εχθρός μας και ποιος θα είναι ο φίλος μας, ποιος δικαιούται την αγάπη μας και ποιος το μίσος μας και ποιος απλώς την αδιαφορία μας.

Η χαρτογραφία είναι ένα άλλο όνομα για ιστορίες που ειπώθηκαν από νικητές.

Για τις ιστορίες που διηγούνται οι ηττημένοι δεν υπάρχει όνομα.

Να πώς τον θυμάμαι: χρυσαφένιες παραλίες, τικκουάζ νερά, κατακάθαρος ουρανός. Κάθε χρόνο θαλάσσιες χελώνες έρχονταν στην ακροθαλασσιά για ν' απιθώσουν τα αυγά τους στην αφράτη άμμο. Το σούρουπο, ο αέρας έφερε μαζί του ευωδιά από γαρδένιες, κυκλάμινα, λεβάντα, αγιόκλημα. Η γλυσίνα σκαρφάλωνε απλώνοντας τα κλαδιά της πάνω σε ασβεστωμένους τοίχους, φιλοδοξώντας να φτάσει στα σύννεφα, με ελπίδες σαν αυτές που μόνο οι ονειροπόλοι έχουν. Όταν η νύχτα φιλούσε την επιδερμίδα σου, όπως έκανε πάντα, μπορούσες να μυρίσεις το γιασεμί στην ανάσα της. Το φεγγάρι, εδώ πιο κοντά στη Γη, κρεμόταν λαμπερό κι ευγενικό, έριχνε μια ζωνηρή λάμψη πάνω στα στενοσόκακα και στους λιθόστρωτους δρόμους. Κι όμως οι σκιές έβρισκαν τρόπο να τρυπώνουν ανάμεσα στο φως. Ψίθυροι καχύποπτοι και συνωμοτικοί σεργιάνιζαν στα σκοτεινά. Γιατί το νησί ήταν χωρισμένο σε δύο κομμάτια – στο βόρειο και στο νότιο. Διαφορετική γλώσσα, διαφορετική γραφή, διαφορετικές μνήμες υπερίσχυαν στο καθένα, κι όταν οι νησιώτες προσεύχονταν, σπάνια προσεύχονταν στον ίδιο θεό.

Η πρωτεύουσα ήταν χωρισμένη από ένα τείχος που την έσκιζε στα δύο, σαν μαχαιριά στην καρδιά. Κατά μήκος της διαχωριστικής γραμμής –των συνόρων– υπήρχαν ρημαγμένα σπίτια κόσκινο από σφαίρες, άδειες αυλές σηματοδεδεμένες από χειροβομβίδες, ερειπωμένα μαγαζιά κλεισμένα με σανίδες, περίτεχνες καγκελόπορτες που κρέμονταν λοξά πάνω σε σπασμένους μεντεσέδες, πολυτελή αυτοκίνητα μιας άλλης εποχής που σκούριαζαν κάτω από ένα παχύ στρώμα σκόνης... Οι δρόμοι ήταν αποκλεισμένοι από κουλούρες συρματοπλέγματος, στοίβες σακιά με άμμο, βαρέλια γεμάτα τσιμέντο, αντιαρματικά χαντάκια και πύργους

ελέγχου. Οι δρόμοι κόβονταν απότομα, σαν μισοτελειωμένες σκέψεις, σαν αναπάντητα συναισθήματα.

Οι στρατιώτες φρουρούσαν με πολυβόλα, όταν δεν είχαν περιπολία· νέοι, βαριεστημένοι, μοναχικοί άντρες από διάφορες γωνιές του κόσμου, που είχαν ελάχιστη γνώση για το νησί και την περιπλοκή Ιστορία του, ώσπου βρέθηκαν αποσπασμένοι σε τούτο το άγνωστο περιβάλλον. Οι τοίχοι ήταν γεμάτοι με επίσημες πινακίδες γραμμένες με ζωηρά χρώματα και κεφαλαία γράμματα:

ΑΠΑΓΟΡΕΥΕΤΑΙ Η ΕΙΣΟΔΟΣ ΠΕΡΑ
ΑΠΟ ΑΥΤΟ ΤΟ ΣΗΜΕΙΟ

ΜΕΙΝΕΤΕ ΜΑΚΡΙΑ, ΑΠΑΓΟΡΕΥΜΕΝΗ ΠΕΡΙΟΧΗ

ΑΠΑΓΟΡΕΥΟΝΤΑΙ Η ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΣΗ
ΚΑΙ Η ΒΙΝΤΕΟΣΚΟΠΗΣΗ

Έπειτα, πιο πέρα, κατά μήκος των χαρακωμάτων, μια παράνομη προσθήκη με κιμωλία γραμμένη άτσαλα πάνω σ' ένα βαρέλι από κάποιον περαστικό:

ΚΑΛΩΣΟΡΙΣΑΤΕ ΣΤΗΝ ΟΥΔΕΤΕΡΗ ΖΩΝΗ

Η διαχωριστική γραμμή που έκοβε την Κύπρο από τη μία άκρη ως την άλλη, μια νεκρή ζώνη ελεγχόμενη από τα στρατεύματα του ΟΗΕ, είχε μήκος περίπου εκατόν ογδόντα χιλιόμετρα και πλάτος επτά σε κάποια σημεία, ενώ σε άλλα μόλις λίγα μέτρα. Διέσχιζε κάθε λογής τοπία –εγκαταλειμμένα χωριά, την παράκτια ενδοχώρα, υγρότοπους, άσπαρτα χωράφια, πευκοδάση, εύφορες πεδιάδες, ορυχεία χαλκού και αρχαιολογικούς χώρους–, στριφογυρίζοντας στη διαδρομή της σαν φάντασμα κάποιου αρχαίου ποταμού. Όμως εδώ, γύρω και ανάμεσα στην πρωτεύουσα, γινόταν πιο ορατή, πιο χειροπιαστή και γι' αυτό εφιαλτική.

Λευκωσία, η μοναδική διαιρεμένη πρωτεύουσα στον κόσμο.

Ακουγόταν σχεδόν σαν κάτι θετικό, όταν περιγραφόταν έτσι κάτι το ιδιαίτερο, αν όχι μοναδικό, σαν να αψηφούσε τη βαρύτητα, σαν τον μοναδικό κόκκο άμμου που κινείται προς τα πάνω σε μια κλειψύδρα που μόλις αναποδογύρισε. Όμως στην πραγματικότητα η Λευκωσία δεν αποτελούσε εξαίρεση, ήταν άλλο ένα όνομα που είχε προστεθεί στη λίστα των απομονωμένων τόπων και των χωρισμένων κοινοτήτων, σε όσες είχαν παραδοθεί στην Ιστορία και σε όσες δεν είχαν έρθει ακόμα. Ωστόσο, τούτη τη στιγμή επιβαλλόταν με την εκκεντρικότητά της. Η τελευταία διαιρεμένη πόλη στην Ευρώπη. Η πόλη μου.

Υπάρχουν πολλά πράγματα που ένα σύνορο –ακόμα κι ένα τόσο ξεκάθαρα χαραγμένο και καλά φρουρούμενο όσο αυτό– δεν μπορεί να τα εμποδίσει να το περάσουν. Το μελέμι, για παράδειγμα, αυτό το απαλό αλλά και εντυπωσιακά δυνατό αγέρι. Τις πεταλούδες, τις ακρίδες και τις σαύρες. Και τα σαλιγκάρια επίσης, κι ας είναι τόσο βραδυκίνητα. Περιστασιακά, ένα μπαλόνι από κάποια γενέθλια, που ξεφεύγει από το χέρι ενός παιδιού, παρασέρνεται ψηλά στον ουρανό, ξεστρατίζοντας προς την άλλη πλευρά – στο εχθρικό έδαφος.

Κι έπειτα τα πουλιά. Γαλάζιοι ερωδιοί, μαυροκέφαλοι αμπελουργοί, σφηκιάρηδες, κίτρινες σουσουράδες, τσιροβάκοι, σταχτοκεφαλάδες και, οι αγαπημένοι μου, οι χρυσοί συκοφάγοι. Κατευθείαν από το βόρειο ημισφαίριο, μεταναστεύουν κυρίως στη διάρκεια της νύχτας, ενώ το σκοτάδι μαζεύεται στις άκρες των φτερών τους και χαράζει κόκκινους κύκλους γύρω από τα μάτια τους, σταματούν εδώ στα μισά του μακρινού ταξιδιού τους προτού συνεχίσουν για την Αφρική. Το νησί γι' αυτά είναι τόπος ξεκούρασης, ένα κενό στην ιστορία, μια ενδιάμεση κατάσταση.

Υπάρχει ένας λόφος στη Λευκωσία στον οποίο έρχονται που-

λιά με κάθε λογής φτέρωμα αναζητώντας τροφή. Είναι κατάφυτος από πυκνές βατομουριές, άγριες τσουνκίδες και συστάδες από ρείκια. Καταμεσής σε τούτη την πυκνή βλάστηση υπάρχει ένα παλιό πηγάδι μ' ένα μαγκάνι που τριζει με το παραμικρό τράβηγμα κι έναν τσίγκινο κουβά δεμένο σ' ένα σκοινί, φθαρμένο και σκεπασμένο με βρύα από την αχρησία. Μέσα βαθιά είναι πάντα πίσσα μαύρο και παγωμένο, ακόμα κι όταν ο άγριος ήλιος του μεσημεριού βαράει κατακέφαλα. Το πηγάδι είναι ένα άγριο στόμα που περιμένει το επόμενο γεύμα του. Τρώει και την τελευταία αχτίδα φωτός, κάθε ίχνος ζέστης, κρατώντας και τον τελευταίο κόκκο της στο πέτρινο μακρουλό λαρύγγι του.

Αν τύχει και βρεθείς ποτέ στην περιοχή κι αν, οδηγημένος από περιέργεια ή ένστικτο, σκύψεις από το χείλος και κοιτάξεις κάτω, περιμένοντας να προσαρμοστούν τα μάτια σου στο σκοτάδι, μπορεί να πιάσεις μια φεγγοβολιά στο βάθος, σαν τη φευγαλέα λάμψη από τα λέπια ενός ψαριού προτού χαθεί μες στο νερό. Όμως κοίτα μην ξεγελαστείς. Δεν υπάρχουν ψάρια εκεί κάτω. Ούτε φίδια. Ούτε σκορπιοί. Ούτε αράχνες κρεμασμένες από μεταξωτές κλωστές. Η φεγγοβολιά δεν έρχεται από κάποιο ζωντανό πλάσμα, αλλά από ένα παμπάλαιο ρολόι τσέπης – δεκαοχτώ καρατίων, κλεισμένο σε φιλντισένια θήκη όπου κάποιος είχε σκαλίσει στίχους από ένα ποίημα:

*Το φθάσιμον εκεί είν' ο προορισμός σου,
Αλλά μη βιάζεις το ταξίδι διόλου...*

Και στην πίσω πλευρά δύο γράμματα, ή πιο σωστά, το ίδιο γράμμα σκαλισμένο δύο φορές:

Γ & Γ

Το πηγάδι έχει βάθος λίγο παραπάνω από δέκα μέτρα και πλάτος ένα μέτρο και είκοσι. Είναι χτισμένο από πέτρα όμορφα

λαξεμένη που κατηφορίζει σε πανομοιότυπες οριζόντιες αράδες ίσαμε τα βουβά και μουχλιασμένα νερά. Παγιδευμένοι στον πάτο είναι δύο άντρες. Οι ιδιοκτήτες μιας δημοφιλούς ταβέρνας. Και οι δύο μέτριου αναστήματος, λεπτοκαμωμένοι, με μεγάλα, πεταχτά αυτιά για τα οποία συνήθιζαν να αστειεύονται. Γεννημένοι και αναθρεμμένοι και οι δυο σε τούτο το νησί, ήταν γύρω στα σαράντα, όταν τους απήγαγαν, τους ξυλοκόπησαν και τους δολοφόνησαν. Τους πέταξαν σε τούτο το μπουντρούμι, αφού τους αλυσόδεσαν πρώτα τον έναν στον άλλον, κι έπειτα σ' έναν τρίλιτρο ντενεκέ από λάδι γεμισμένο με τσιμέντο για να είναι σίγουροι πως δε θα ξανάβγαιναν στην επιφάνεια. Το ρολόι τσέπης που είχε ο ένας από τους δυο τη μέρα της απαγωγής τους είχε σταματήσει ακριβώς οχτώ λεπτά πριν από τα μεσάνυχτα.

Ο χρόνος είναι ένα πουλί που κελαηδάει, κι όπως κάθε άλλο ωδικό πουλί μπορεί να πιαστεί αιχμάλωτο. Μπορεί να μείνει φυλακισμένο σε κλουβί και για πολύ περισσότερο καιρό απ' ό,τι μπορεί να σου φαίνεται πιθανό. Όμως τον χρόνο δεν μπορείς να τον ελέγχεις για πάντα.

Καμιά αιχμαλωσία δεν είναι για πάντα.

Κάποια μέρα το νερό θα σκουριάσει το μέταλλο κι οι αλυσίδες θα σπάσουν και η σκληρή τσιμεντένια καρδιά θα μαλακώσει, όπως συμβαίνει ακόμα και στις πιο σκληρές καρδιές με το πέρας των χρόνων. Μόνο τότε τα δύο κουφάρια, ελεύθερα επιτέλους, θα κολυμπήσουν προς τη φέτα του ουρανού πάνω από το κεφάλι τους, λαμπυρίζοντας στο διαθλασμένο φως του ήλιου· θ' ανηφορίσουν προς το ευεργετικό γαλάζιο, αργά στην αρχή, έπειτα γρήγορα και ξέφρενα, σαν αλιείς μαργαριταριών που προσπαθούν απεγνωσμένα ν' ανασάνουν.

Αργά ή γρήγορα, αυτό το παλιό, μισογκρεμισμένο πηγάδι σ' εκείνο το μοναχικό, όμορφο νησί στην εσχατιά της Μεσογείου θα καταρρεύσει ολότελα και το μυστικό του θα αναδυθεί στην επιφάνεια, όπως μοιραία συμβαίνει στο τέλος με όλα τα μυστικά.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Πώς να θάψεις ένα δέντρο

Ένα κορίτσι που το έλεγαν Νησί

Αγγλία, τέλη του 2010

Ηταν το τελευταίο μάθημα της χρονιάς στο Γυμνάσιο Μπρουκ Χιλ, στα βόρεια του Λονδίνου. Δεύτερη τάξη. Μάθημα Ιστορίας. Μόλις δεκαπέντε λεπτά πριν χτυπήσει το κουδούνι και οι μαθητές ανυπομονούσαν, περιμένοντας με λαχτάρα ν' αρχίσουν οι διακοπές των Χριστουγέννων. Όλα τα παιδιά, δηλαδή, εκτός από ένα.

Η Άντα Καζαντζάκη, δεκάξι χρόνων, καθόταν, φαινομενικά απάραχη αλλά σε υπερένταση, στη συνηθισμένη θέση της δίπλα στο παράθυρο, στο τέρμα της αίθουσας. Τα μαλλιά της, σκούρα και γυαλιστερά σαν μαόνι, ήταν πιασμένα αλογοουρά, χαμηλά στον αυχένα· τα ντελικάτα χαρακτηριστικά της ήταν τραβηγμένα και σφιγμένα και τα μεγάλα, καστανά, ελαφίσια μάτια της θαρρείς πως μαρτυρούσαν πως είχε μείνει ξάγρυπνη την προηγούμενη νύχτα. Δεν ανυπομονούσε για τις γιορτινές μέρες ούτε την ενθουσίαζε η προοπτική του χιονιού. Κατά διαστήματα έριχνε κλεφτές ματιές έξω, παρότι η έκφρασή της έμενε ως επί το πλείστον αμετάβλητη.

Κατά το μεσημέρι είχε ρίξει χαλάζι· οι γαλακτερές, παγωμένες μπαλίτσες τσάκιζαν τα τελευταία φύλλα στα δέντρα, σφυροκοπούσαν τη στέγη του υπόστεγου για τα ποδήλατα, χοροπηδώντας στο έδαφος σ' έναν άγριο χορό κλακέτας. Τώρα είχε απλωθεί σιωπή, όμως ο καθένας μπορούσε να δει ότι ο καιρός είχε σίγουρα χειροτερέψει. Ερχόταν καταιγίδα. Το πρωί το ραδιόφωνο

είχε αναγγείλει ότι, μέσα σε λιγότερο από είκοσι τέσσερις ώρες, η Βρετανία θα δεχόταν την επίθεση ενός πολικού κυκλώνα που θα έριχνε τη θερμοκρασία σε επίπεδα ρεκόρ, φέρνοντας παγωμένη βροχή και θύελλες. Διακοπές νερού, ρεύματος και σπάσιμο αγωγών αναμενόταν να παραλύσουν εκτεταμένες περιοχές της Αγγλίας και της Σκοτίας, καθώς και κομμάτια της Βόρειας Ευρώπης. Ο κόσμος είχε προμηθευτεί διάφορα προϊόντα –κονσέρβες ψάρι, φασόλια σε σάλτσα ντομάτας, ζυμαρικά, χαρτί τουαλέτας– σαν να προετοιμαζόταν για πολιορκία.

Όλη τη μέρα οι μαθητές συζητούσαν για την καταιγίδα, ανησυχώντας για τα χριστουγεννιάτικα προγράμματά τους και τα ταξίδια που είχαν οργανώσει. Η Άντα όμως όχι. Δεν είχε προγραμματίσει ούτε οικογενειακές συνάξεις ούτε εξωτικούς προορισμούς. Ο πατέρας της δεν είχε σκοπό να πάει πουθενά. Είχε δουλειά. Πάντα είχε δουλειά. Ο πατέρας της ήταν αθεράπευτα εργασιομανής –όποιος τον γνώριζε μπορούσε να το πιστοποιήσει–, όμως αφότου πέθανε η μητέρα της, είχε αφοσιωθεί στην έρευνά του, σαν ζώο που σκάβει το λαγούμι του και κρύβεται εκεί για να έχει ασφάλεια και ξεστασιά.

Σε κάποια φάση της εφηβείας της, η Άντα είχε καταλάβει ότι ήταν πολύ διαφορετικός από τους άλλους πατεράδες, όμως ακόμη δυσκολευόταν να δει με καλό μάτι την εμμονή του με τα φυτά. Οι πατεράδες όλου του κόσμου δούλευαν σε γραφεία, σε καταστήματα ή σε κρατικές υπηρεσίες, φορούσαν ωραία κοστούμια, λευκά πουκάμισα και γυαλισμένα μαύρα παπούτσια, ενώ ο δικός της ήταν συνήθως ντυμένος μ' ένα αδιάβροχο τζάκετ, ένα λαδί ή καφέ κοτλέ παντελόνι, χοντρές μπότες. Αντί για χαρτοφύλακα, κουβαλούσε ένα σακίδιο όπου είχε ανακατεμένα διάφορα πράγματα, όπως για παράδειγμα τον μεγεθυντικό φακό του, το σετ με τα εργαλεία ανατομίας, μια πρέσα για τα φυτά, πυξίδα και σημειωματάρια. Άλλοι πατεράδες φλυαρούσαν για δουλειές και προγράμματα συνταξιοδότησης, όμως ο δικός της ενδιαφερόταν περισσότερο για τις τοξικές συνέπειες των ζι-

ζανιοκτόνων στη βλάστηση των σπόρων ή για την οικολογική καταστροφή από την υλοτομία. Μιλούσε για την επίδραση της αποψίλωσης των δασών με ένα πάθος που επιφύλασσαν οι ομολογοί του για τις διακυμάνσεις των προσωπικών τους χαρτοφυλακίων· όχι απλώς μιλούσε, αλλά και έγραφε γι' αυτά. Οικολόγος και βοτανολόγος, οπαδός της εξελικτικής θεωρίας, είχε εκδώσει δώδεκα βιβλία. Ένα από αυτά είχε τίτλο *Το μυστηριώδες βασίλειο: Το πώς οι μύκητες διαμόρφωσαν το παρελθόν μας αλλάζει το μέλλον μας*. Μία άλλη μονογραφία του είχε να κάνει με ανθοκεροτόφυτα, ηπατικά βρύα και βρυόφυτα. Το εξώφυλλο παρουσίαζε μια σιδερένια γέφυρα πάνω από ένα ρέμα που κελάρυζε γύρω από βράχια σκεπασμένα με πράσινο βελούδο. Ακριβώς πάνω από την ονειρεμένη εικόνα υπήρχε με χρυσά γράμματα ο τίτλος: *Οδηγός πεδίου των κοινών βρυοφύτων της Ευρώπης*. Από κάτω το όνομά του ήταν τυπωμένο με κεφαλαία γράμματα: ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ.

Η Άντα δεν είχε ιδέα τι λογής άνθρωποι θα διάβαζαν το είδος των βιβλίων που έγραφε ο πατέρας της, ωστόσο δεν είχε τολμήσει να τα αναφέρει σε κανέναν στο σχολείο. Δεν είχε πρόθεση να δώσει στους συμμαθητές της άλλον έναν λόγο για να συμπεράνουν ότι εκείνη και η οικογένειά της ήταν αλλόκοτοι.

Ανεξάρτητα από την ώρα της ημέρας, ο πατέρας της έδειχνε να προτιμά τη συντροφιά των δέντρων αντί για τη συντροφιά των ανθρώπων. Πάντα έτσι ήταν, όμως η μητέρα της, όσο ζούσε, μπορούσε να μετριάξει την εκκεντρικότητά του, πιθανόν επειδή και εκείνη είχε τις δικές της παραξενιές. Μετά τον θάνατό της, η Άντα ένιωθε ότι ο πατέρας της απομακρυνόταν ολοένα από κοντά της ή ίσως εκείνη να απομακρυνόταν από αυτόν – δύσκολο να πει κανείς ποιος απέφυγε ποιον σ' ένα σπίτι τυλιγμένο στην τοξική ατμόσφαιρα της θλίψης. Έτσι θα έμεναν στο σπίτι και οι δυο τους, όχι μόνο όσο διαρκούσε η καταιγίδα, αλλά και όλες τις μέρες των Χριστουγέννων. Η Άντα ευχόταν ο πατέρας της να είχε θυμηθεί να ψωνίσει.

Τα μάτια της γλίστρησαν στο σημειωματάριό της. Στην ανοιχτή σελίδα, στο κάτω μέρος, είχε σκιτσάρει μια πεταλούδα. Αργά, σχεδίασε τα φτερά της, λεπτεπίλεπτα, εύθραυστα.

«Ε, έχεις μια τσίχλα;»

Ξυπνώντας από την ονειροπόλησή της, η Άντα στράφηκε. Της άρεσε να κάθεται στο βάθος της τάξης, αυτό όμως σήμαινε ότι θα είχε για ταίρι της την Έμμα-Ρόουζ, που είχε το ενοχλητικό συνήθειο να σπάει τις αρθρώσεις των δαχτύλων της, να μασουλάει τη μια τσίχλα πίσω από την άλλη, παρότι δεν επιτρεπόταν στο σχολείο, και την τάση να μιλάει για ζητήματα που δεν είχαν ενδιαφέρον για κανέναν άλλον.

«Όχι, λυπάμαι». Η Άντα κούνησε το κεφάλι της και κοίταξε νευρικά την καθηγήτρια.

«Η Ιστορία είναι ένα πάρα πολύ ελκυστικό μάθημα», έλεγε τώρα η κυρία Γουόλκοτ, με τα σκαρπίνια της στηριγμένα γερά στην έδρα, σαν να χρειαζόταν ένα οδόφραγμα πίσω από το οποίο θα μπορούσε να διδάσκει τους μαθητές της, και τους είκοσι εννιά. «Αν δεν κατανοήσουμε το παρελθόν μας, πώς μπορούμε να ελπίζουμε ότι θα διαμορφώσουμε το μέλλον μας;»

«Ουφ, δεν την αντέχω πια», μουρμούρισε η Έμμα-Ρόουζ μέσ' από τα δόντια της.

Η Άντα δε σχολίασε. Δεν ήταν σίγουρη κατά πόσο η Έμμα-Ρόουζ εννοούσε αυτήν ή την καθηγήτρια. Αν ίσχυε το πρώτο, δεν είχε τίποτα να πει προς υπεράσπισή της. Αν ίσχυε το δεύτερο, δεν είχε σκοπό να συμμετάσχει στο βρισίδι. Συμπαθούσε την κυρία Γουόλκοτ, η οποία, παρά τις καλές της προθέσεις, προφανώς δυσκολευόταν να επιβάλλει πειθαρχία στην τάξη. Η Άντα είχε ακούσει ότι η γυναίκα είχε χάσει τον άντρα της πριν από λίγα χρόνια. Είχε φανταστεί με το μυαλό της, ονκ ολίγες φορές, πώς θα μπορούσε να είναι η καθημερινότητα της καθηγήτριάς της: πώς θα παρακινούσε το στρουμπουλό κορμί της να σηκωθεί από το κρεβάτι τα πρωινά, πώς θα έτρεχε να κάνει ντους προτού σωθεί το ζεστό νερό, πώς θα έψαχνε στην ντουλάπα της

για το κατάλληλο φόρεμα, ελάχιστα διαφορετικό από το κατάλληλο φόρεμα της προηγούμενης μέρας, πώς θα ετοιμάζε στα γρήγορα το πρωινό για τα δίδυμά της προτού τα παρατήσει στον παιδικό σταθμό, με πρόσωπο κατακόκκινο και ύφος απολογητικό. Είχε επίσης φανταστεί την καθηγήτριά της να χαϊδεύεται τις νύχτες, τα χέρια της να κάνουν κύκλους κάτω από το βαμβακερό νυχτικό της και κάπου κάπου να προσκαλεί άντρες στο σπίτι, οι οποίοι άφηναν υγρές πατημασιές στο χαλί και μια ξινή γεύση στην ψυχή της.

Η Άντα δεν είχε ιδέα αν οι σκέψεις της ανταποκρίνονταν στην αλήθεια, όμως το υποψιαζόταν. Ήταν το ταλέντο της, ίσως το μοναδικό. Μπορούσε να διακρίνει τη θλίψη των άλλων ανθρώπων, όπως ένα ζώο μπορεί να οσμιστεί ένα άλλο του είδους του από ένα μίλι μακριά.

«Εντάξει, παιδιά, μια τελευταία σημείωση προτού φύγετε!» είπε η κυρία Γουόλκοτ χτυπώντας τα χέρια της. «Θα μελετήσουμε τη μετανάστευση και τις γενεαλογικές μεταβολές στο επόμενο εξάμηνο. Είναι μια ωραία και ενδιαφέρουσα εργασία, προτού στρωθούμε στις επαναλήψεις για το απολυτήριο. Όσο προετοιμάζεστε, θέλω στη διάρκεια των διακοπών να πάρετε συνέντευξη από έναν ηλικιωμένο συγγενή σας. Ιδανικά από τους παππούδες σας, αλλά θα μπορούσε να είναι και κάποιο άλλο μέλος της οικογένειας. Κάντε τους ερωτήσεις για το πώς ήταν τα πράγματα όταν ήταν εκείνοι νέοι και φτιάξτε μια εργασία τεσσάρων πέντε σελίδων».

Μια χορωδία από αναστεναγμούς δυσαρέσκειας διέτρεξε σαν κύμα την αίθουσα.

«Βεβαιωθείτε ότι το γραπτό σας υποστηρίζεται από ιστορικά γεγονότα», πρόσθεσε η κυρία Γουόλκοτ, αγνοώντας την αντίδραση. «Θέλω να δω σοβαρή έρευνα στηριγμένη σε τεκμήρια, όχι σε εικασίες».

Κι άλλοι αναστεναγμοί και μουγκρητά ακολούθησαν.

«Α, και μην ξεχάσετε να ελέγξετε αν υπάρχουν τίποτα κειμήλια

– κάποιο παλιό δαχτυλίδι, ένα νυφικό, ένα σερβίτσιο κινεζικής πορσελάνης, ένα χειροποίητο κάλυμμα κρεβατιού, ένα κουτί με αλληλογραφία ή συνταγές μαγειρικής, τυχόν αναμνηστικά που έχουν περάσει από χέρι σε χέρι».

Η Άντα χαμήλωσε το βλέμμα. Ποτέ δεν είχε γνωρίσει συγγενείς από καμία πλευρά. Ήξερε πως ζούσαν κάπου στην Κύπρο, όμως ως εκεί έφταναν πάνω κάτω οι γνώσεις της. Τι σόι άνθρωποι ήταν; Πώς περνούσαν τις μέρες τους; Θα την αναγνώριζαν αν περνούσαν δίπλα της στον δρόμο ή αν τη συναντούσαν στο σουπερμάρκετ; Η μόνη κοντινή συγγενής που είχε ακουστά ήταν κάποια θεία της, η Μεριέμ, η οποία έστελνε χαρούμενες καρτ ποστάλ με ηλιόλουστες παραλίες και βοσκοτόπια με αγριολούλουδα που έκαναν αντίθεση με την απόλυτη απουσία της από τη ζωή τους.

Αν οι συγγενείς της παρέμεναν ένα μυστήριο, η Κύπρος ήταν ακόμα μεγαλύτερο. Είχε δει εικόνες στο Διαδίκτυο, όμως δεν είχε πάει ούτε μία φορά στον τόπο από τον οποίο είχε πάρει το όνομά της.

Στη γλώσσα της μητέρας της το όνομά της σήμαινε «νησί». Όταν ήταν πιο μικρή, είχε υποθέσει ότι αναφερόταν στη Μεγάλη Βρετανία, το μοναδικό νησί που είχε γνωρίσει ποτέ της· μόνο αργότερα συνειδητοποίησε ότι ήταν πράγματι ένα άλλο νησί, πολύ μακριά, καθώς και τον λόγο για τον οποίο είχε γίνει εκεί η σύλληψή της. Η ανακάλυψη είχε αφήσει ένα αίσθημα σύγχυσης, αν όχι δυσφορίας, μέσα της. Πρώτα απ' όλα, γιατί της θύμιζε ότι οι γονείς της είχαν κάνει σεξ, κάτι που ποτέ της δεν ήθελε να σκέφτεται· δεύτερο, γιατί τη συνέδεε, αναπόδραστα, με έναν τόπο που έκτοτε είχε υπάρξει μόνο στη φαντασία της. Από τότε είχε προσθέσει και το δικό της όνομα στη συλλογή των μη αγγλικών λέξεων που κουβαλούσε στις τσέπες της, λέξεων που, αν και παρ'άξενες και πολύχρωμες, της φαίνονταν πάντα απόμακρες και ξένες, τόσο που να μένουν αδιαπέραστες, σαν κάτι τέλεια βότσαλα που τα μαζεύεις σε κάποια παραλία και τα φέρνεις στο σπίτι,

αλλά έπειτα δεν ξέρεις τι να τα κάνεις. Ως τώρα είχε συλλέξει κάμποσες. Και κάποιες ιδιωματικές εκφράσεις επίσης. Και τραγούδια, πρόσχαρες μελωδίες. Όμως αυτό ήταν όλο, λίγο πολύ. Οι γονείς της δεν της είχαν μάθει τη μητρική τους γλώσσα ο καθένας, στο σπίτι προτιμούσαν να μιλούν αποκλειστικά αγγλικά. Η Άντα δεν μπορούσε να μιλήσει ούτε τα ελληνικά του πατέρα της ούτε τα τουρκικά της μητέρας της.

Όσο μεγάλωνε, κάθε φορά που ρωτούσε γιατί δεν είχαν πάει ακόμα στην Κύπρο να γνωρίσουν τους συγγενείς της ή γιατί οι συγγενείς της δεν είχαν έρθει στην Αγγλία να τους επισκεφτούν, άκουγε ένα σωρό δικαιολογίες τόσο από τον πατέρα της όσο κι από τη μητέρα της. Δεν ήταν η κατάλληλη στιγμή· είχαν πολλή δουλειά να κάνουν ή πάρα πολλά έξοδα να αντιμετωπίσουν... Σιγά σιγά, μια υποψία είχε ριζώσει μέσα της: ίσως ο γάμος των γονιών της να μην είχε εγκριθεί από τις οικογένειές τους. Σε μια τέτοια περίπτωση, συμπεραίνει, στην ουσία δεν είχαν *εγκρίνει* ούτε εκείνη, τον καρπό αυτού του γάμου. Κι όμως, όσο περνούσε από το χέρι της, η Άντα είχε διατηρήσει την αισιόδοξη πεποίθηση ότι, αν οποιoσδήποτε από την ευρύτερη οικογένειά της ζούσε έστω και λίγο κοντά σ' εκείνη και τους γονείς της, θα τους συγχωρούσαν οτιδήποτε ήταν αυτό για το οποίο δεν τους είχαν συγχωρήσει.

Ωστόσο, μετά τον θάνατο της μητέρας της, η Άντα είχε πάψει να κάνει ερωτήσεις για τους κοντινούς της συγγενείς. Αν ήταν τέτοιοι άνθρωποι που δεν πήγαιναν ούτε στην κηδεία ενός δικού τους ανθρώπου, το πιθανότερο ήταν πως δε θα έδειχναν ίχνος αγάπης για το παιδί της θανούσας – ένα κοριτσάκι που δεν το είχαν δει ποτέ στα μάτια τους.

«Κατά τη διάρκεια της συνέντευξής σας, μην κρίνετε την παλιά γενιά», είπε η κυρία Γουόλκοτ. «Ακούστε προσεχτικά, προσπαθήστε να δείτε τα πράγματα με τα δικά τους μάτια. Και οπωσδήποτε να ηχογραφήσετε όλη τη συζήτηση».

Ο Τζέισον, που καθόταν στο μπροστινό θρανίο, τη διέκοψε.

«Δηλαδή αν πάρουμε συνέντευξη από έναν εγκληματία Ναζί, θα πρέπει να είμαστε ευγενικοί μαζί του;»

Η κυρία Γουόλκοτ αναστέναξε. «Ε, καλά, αυτό το παράδειγμα είναι κάπως ακραίο. Όχι, δεν περιμένω να είστε ευγενικοί προς ένα τέτοιο άτομο».

Ο Τζέισον χαμογέλασε πλατιά, σαν να είχε βάλει έναν πόντο.

«Κυρία!» μπήκε στη μέση η Έμμα-Ρόουζ. «Έχουμε ένα παλιό βιολί στο σπίτι, μπορεί αυτό να μετρήσει ως κειμήλιο;»

«Φυσικά, αν είναι κάτι που ανήκε για πολλές γενιές στην οικογένειά σου».

«Α, ναι, το είχαμε πάρα πολλά χρόνια». Το πρόσωπο της Έμμα-Ρόουζ άστραψε. «Η μητέρα μου λέει πως είχε κατασκευαστεί στη Βιέννη τον δέκατο ένατο αιώνα. Ή μήπως ήταν τον δέκατο όγδοο; Τέλος πάντων, είναι πολύτιμο, αλλά δεν το πουλάμε».

Ο Ζαφάρ σήκωσε το χέρι του. «Εμείς έχουμε ένα μπαούλο που ανήκε στη γιαγιά μου, της προίκας της. Το έφερε μαζί της από το Παντζάμπ. Κάνει αυτό;»

Η Άντα ένωσε την καρδιά της να φτερουγίζει σιγανά, και δεν άκουγε καν την απάντηση της δασκάλας ούτε την υπόλοιπη συζήτηση. Όλο της το κορμί είχε κοκαλώσει, στην προσπάθειά της να μην κοιτάζει τον Ζαφάρ, μήπως η έκφρασή της προόδιδε τα συναισθήματά της.

Τον προηγούμενο μήνα, είχε ανατεθεί και στους δυο να κάνουν μια κοινή εργασία για το μάθημα της Φυσικής – να συναρμολογήσουν ένα όργανο που θα μετρούσε πόσες θερμίδες περιείχαν διαφορετικά είδη τροφίμων. Αφού επί μέρες προσπάθησαν χωρίς επιτυχία να συντονιστούν για να δουλέψουν, εκείνη τα είχε παρατήσει και είχε κάνει την περισσότερη έρευνα μόνη της: είχε βρει άρθρα, είχε αγοράσει το κιτ και είχε τελικά κατασκευάσει το θερμιδόμετρο. Στο τέλος είχαν πάρει άριστα και οι δύο. Με ένα δειλό χαμόγελο στις άκρες των χειλιών του, ο Ζαφάρ την είχε ευχαριστήσει, με την αδεξιότητα που μπορούσε να σημαίνει

ένοχη συνείδηση, μπορούσε ωστόσο εξίσου να είναι αδιαφορία. Ήταν η τελευταία φορά που μίλησαν μεταξύ τους.

Η Άντα δεν είχε ποτέ της φιλήσει αγόρι. Όλα τα κορίτσια στην τάξη της είχαν κάτι να πουν –αληθινό ή φανταστικό– όταν μαζεύονταν στα αποδυτήρια πριν και μετά τη γυμναστική, εκείνη όμως όχι. Αυτή η απόλυτη σιωπή από μέρους της δεν είχε περάσει απαρατήρητη, προκαλώντας πολλά πειράγματα και κοροϊδία. Μια φορά είχε βρει ένα πορνοπεριοδικό στη σχολική της τσάντα, που κάποια άγνωστα χέρια το είχαν χώσει στα κρυφά, ήταν σίγουρη γι' αυτό, για να τη φορκάρουν. Όλη μέρα είχε αγωνία ότι μπορεί να το έβρισκε κάποια καθηγήτρια και να ενημέρωνε τον πατέρα της. Όχι πως φοβόταν τον πατέρα της με τον τρόπο που ήξερε πως άλλοι μαθητές φοβούνται τους δικούς τους. Δεν ένιωθε φόβο. Ούτε καν ενοχή, όταν τελικά αποφάσισε να κρατήσει το περιοδικό. Δεν ήταν αυτός ο λόγος που δεν του είχε πει για το περιστατικό – ή για άλλα περιστατικά. Είχε σταματήσει να μοιράζεται πράγματα με τον πατέρα της αφότου διαισθάνθηκε, σε κάποιο αρχικό επίπεδο, ότι έπρεπε να τον προστατεύσει από περίσσιο πόνο.

Αν ζούσε η μητέρα της, η Άντα μπορεί να της είχε δείξει το περιοδικό. Μπορεί να το είχαν κοιτάξει μαζί, χαχανίζοντας. Μπορεί να είχαν κουβεντιάσει, κρατώντας στα χέρια μια κούπα με ζεστή σοκολάτα, ανασαίνοντας τον ατμό που ανέβαινε στο πρόσωπό τους. Η μητέρα της είχε αντιληφθεί τις απείθαρχες σκέψεις, τις πονηρές σκέψεις, *τη σκοτεινή πλευρά της σελήνης*. Κάποτε είχε πει, μισοαστεία μισοσοβαρά, πως ήταν πολύ επαναστάτρια για να είναι καλή μαμά, πολύ μανούλα για να είναι καλή επαναστάτρια. Μόνο τώρα, που είχε πια φύγει, η Άντα αναγνώριζε ότι, παρ' όλα αυτά, ήταν μια καλή μαμά – και μια καλή επαναστάτρια. Είχαν περάσει ακριβώς έντεκα μήνες και οχτώ μέρες από τον θάνατό της. Αυτά ήταν τα πρώτα Χριστούγεννα που θα περνούσε χωρίς εκείνη.

«Τι σκέφτεσαι, Άντα;» ρώτησε ξαφνικά η κυρία Γουόλκοτ.
«Συμφωνείς με αυτό;»

Έχοντας αφοσιωθεί ξανά στο σκίτσο της, η Άντα χρειάστηκε μια στιγμή ωστόσο αποστρέψει το βλέμμα της από την πεταλούδα και συνειδητοποιήσει ότι η καθηγήτρια την κοίταζε. Κοκκίνισε ως τις ρίζες των μαλλιών της. Η πλάτη της τσιτώθηκε, λες και το σώμα της είχε διαισθανθεί έναν κίνδυνο που η ίδια δεν είχε αντιληφθεί ακόμα. Όταν ξαναβρήκε τη φωνή της, την άκουσε τόσο τρεμουλιαστή, που δεν καλοκατάλαβε αν είχε καν μιλήσει.

«Συγγνώμη;»

«Ρωτούσα αν νομίζεις πως έχει δίκιο ο Τζέισον».

«Συγγνώμη, κυρία... δίκιο για ποιο πράγμα;»

Πιχτά γέλια ακούστηκαν.

«Μιλούσαμε για οικογενειακά κειμήλια», είπε η κυρία Γουόλκοτ, χαμογελώντας κουρασμένα. «Ο Ζαφάρ ανέφερε το μπαούλο από την προίκα της γιαγιάς του. Έπειτα ο Τζέισον είπε: “Γιατί πάντα οι γυναίκες είναι αυτές που προσκολλώνται στα αναμνηστικά και τα μπιχλιμιπίδια του παρελθόντος;”. Κι εγώ ήθελα να μάθω αν συμφωνείς με αυτή τη δήλωση».

Η Άντα ξεροκατάπιε. Το αίμα σφυροκοπούσε τα μηνίγγια της. Σιωπή, πηχτή σαν κόλλα, κύλησε στον χώρο γύρω της. Τη φαντάστηκε να απλώνεται σαν μαύρο μελάνι πάνω σε λευκό σεμέν – σαν εκείνα που είχε βρει κάποτε στο συρτάρι της τουαλέτας της μαμάς της. Κομμένα τακτικά και σχολαστικά σε μικρά κομμάτια, κατεστραμμένα, η μητέρα της τα είχε τοποθετήσει ανάμεσα σε τσιγαρόχαρτα, λες και δεν μπορούσε ούτε να τα κρατήσει έτσι όπως είχαν καταντήσει ούτε ν’ αποφασίσει να τα πετάξει.

«Τι σκέφτεσαι, λοιπόν;» είπε η κυρία Γουόλκοτ, με φωνή τρυφερή αλλά επίμονη.

Αργά, και χωρίς να σκεφτεί το γιατί, η Άντα σηκώθηκε, σέρνοντας θορυβωδώς την καρέκλα της στα πλακάκια του πατώματος. Καθάρισε το λαρύγγι της, παρότι δεν είχε την παραμικρή ιδέα τι θα έλεγε. Το μυαλό της είχε αδειάσει. Στην ανοιχτή σελίδα μπροστά της, η πεταλούδα, τρομαγμένη και λαχταρώντας απελπισμένα να το σκάσει, πέταξε ψηλά, παρότι τα φτερά της,

μισοτελειωμένα και ασαφή στις άκρες, δεν είχαν ακόμα δυναμώσει αρκετά.

«Δε... δε νομίζω πως είναι πάντα οι γυναίκες. Το κάνει και ο πατέρας μου αυτό».

«Σοβαρά;» έκανε η κυρία Γουόλκοτ. «Πώς ακριβώς;»

Τώρα όλοι οι συμμαθητές της την κοίταζαν, περιμένοντας να πει κάτι που θα έβγαζε νόημα. Στα μάτια κάποιων διάβασε έναν ευγενικό οίκτο, σε άλλα ψυχρή αδιαφορία, κάτι που εκείνη σίγουρα προτιμούσε. Ένωθε αποκομμένη από τη συλλογική τους προσδοκία, ενώ η πίεση αυξανόταν στ' αυτή της, σαν να βούλιαζε κάτω από το νερό.

«Μπορείς να μας δώσεις ένα παράδειγμα;» είπε η κυρία Γουόλκοτ. «Τι συλλέγει ο πατέρας σου;»

«Ε... ο πατέρας μου...» ψέλλισε η Άντα και σταμάτησε.

Τι μπορούσε να τους πει γι' αυτόν; Πως ξεχνούσε να φάει ή και να μιλήσει μερικές φορές, αφήνοντας μέρες ολόκληρες να περάσουν χωρίς να φάει ένα πιάτο φαΐ της προκοπής ή να προφέρει μια ολόκληρη πρόταση ή πως, αν ήταν στο χέρι του, πιθανότατα θα περνούσε την υπόλοιπη ζωή του στον πίσω κήπο ή, ακόμα καλύτερα, σε κάποιο δάσος, κάπου, με τα χέρια του βουτηγμένα στο χώμα, περικυκλωμένος από βακτήρια, μύκητες κι όλα εκείνα τα φυτά που αναπτύσσονταν και σάπιζαν λεπτό προς λεπτό; Τι μπορούσε να τους πει για τον πατέρα της που θα τους έκανε να καταλάβουν τι άνθρωπος ήταν, όταν η ίδια δυσκολευόταν να τον αναγνωρίσει πια;

Αντί γι' αυτό πρόσφερε μόνο μία λέξη. «Φυτά».

«Φυτά...» έκανε σαν αντίλαλος η κυρία Γουόλκοτ, στραβώνοντας απορημένη το πρόσωπό της.

«Ο πατέρας μου τ' αγαπάει πολύ», πρόσθεσε βιαστικά η Άντα, μετανιώνοντας ακαριαία για την επιλογή των λέξεών της.

«Ω, τι γλυκό... γουστάρει τα λουλούδια!» σχολίασε ο Τζέισον με γλυκερή φωνή.

Το γέλιο απλώθηκε σαν κύμα στην τάξη, ασυγκράτητο πια. Η

Άντα πρόσεξε ότι ακόμα και ο φίλος της ο Εντ απέφευγε το βλέμμα της, κάνοντας πως διάβαζε κάτι στο βιβλίο του, με τους ώμους σκυφτούς και το κεφάλι κάτω. Έπειτα το βλέμμα της αναζήτησε τον Ζαφάρ και είδε τα λαμπερά μαύρα μάτια του, που σπάνια την κοίταζαν, να την παρατηρούν τώρα με μια περιέργεια που έφτανε στα όρια της ανησυχίας.

«Λοιπόν, αυτό είναι υπέροχο», είπε η κυρία Γουόλκοτ. «Όμως, μπορείς να σκεφτείς κάποιο αντικείμενο που να το αγαπάει; Κάτι που να έχει συναισθηματική αξία».

Εκείνη τη στιγμή δεν υπήρχε τίποτα που να θέλει η Άντα περισσότερο από το να βρει τις σωστές λέξεις. Γιατί της κρύβονταν; Το στομάχι της σφίχτηκε από μια σουβλιά πόνου τόσο δυνατή, που για λίγα δευτερόλεπτα νόμισε πως δεν μπορούσε να πάρει ανάσα, πόσο μάλλον να μιλήσει. Και όμως μίλησε, κι όταν το έκανε, άκουσε τον εαυτό της να λέει: «Περνάει πολύ χρόνο με τα δέτρα του».

Η κυρία Γουόλκοτ έγενεψε αμυδρά και το χαμόγελο έσβησε από τα χείλη της.

«Ιδιαίτερα μια συκιά, νομίζω πως αυτή είναι το αγαπημένο του δέντρο».

«Εντάξει, μπορείς να καθίσεις τώρα», είπε η κυρία Γουόλκοτ.

Όμως η Άντα δε συμμορφώθηκε. Ο πόνος που χτυπούσε τον θώρακά της έψαχνε μια διέξοδο. Το στήθος της σφίχτηκε, σαν να το ζουλούσαν αόρατα χέρια. Ένωθε σαν χαμένη, το δωμάτιο ταλαντευόταν ανεπαίσθητα κάτω από τα πόδια της.

«Θεέ μου, θα μας φρικάρει αυτή!» ψιθύρισε κάποιος, τόσο δυνατά ώστε να τον ακούσει.

Η Άντα σφάλισε τα μάτια της, νιώθοντας το σχόλιο να την καίει, αφήνοντας ένα τραχύ σημάδι στη σάρκα της. Όμως τίποτε απ' όσα έκαναν ή είπαν δεν μπορούσε να είναι χειρότερο από το μίσος που ένιωθε η ίδια τούτη τη στιγμή για τον εαυτό της. Τι πρόβλημα είχε; Γιατί δεν μπορούσε ν' απαντήσει σε μια απλή ερώτηση όπως όλοι;

Ως παιδί τρελαινόταν να κάνει κύκλους στο τούρκικο χαλί για να ζαλιστεί και να πέσει ξερή στο πάτωμα, απ' όπου έβλεπε τον κόσμο να στροβιλίζεται ασταμάτητα. Ακόμη θυμόταν τα υφαντά σχήματα του χαλιού να διαλύονται σε χιλιάδες σπίθες, τα χρώματα να μπλέκονται αναμεταξύ τους, από άλικο σε πράσινα, από πορτοκαλιά σε λευκά. Όμως αυτό που βίωνε τούτη τη στιγμή ήταν ένα διαφορετικό είδος ιλίγγου. Είχε την αίσθηση ότι έμπαινε σε μια παγίδα, ότι μια πόρτα κλείδωνε πίσω της, άκουγε το κλικ ενός σύρτη που έκλεινε. Ένωθε σαν να είχε παραλύσει.

Πολλές φορές στο παρελθόν είχε υποψιαστεί ότι κουβαλούσε μέσα της μια θλίψη που δεν ήταν ολότελα δική της. Στο μάθημα της Φυσικής είχαν μάθει ότι όλοι κληρονομούσαν ένα χρωμόσωμα από τη μητέρα τους και ένα από τον πατέρα τους – μακριά νήματα DNA με χιλιάδες γονίδια που έχτιζαν δισεκατομμύρια νευρώνες και τρισεκατομμύρια συνδέσεις αναμεταξύ τους. Όλη εκείνη η γενετική πληροφορία περνούσε από γονείς σε παιδιά –επιβίωση, ανάπτυξη, αναπαραγωγή, το χρώμα των μαλλιών σου, το σχήμα της μύτης σου, το αν θα είχες φακίδες ή θα φταρνιζόσουν στον ήλιο–, όλα ήταν εκεί μέσα. Όμως τίποτε από αυτά δεν απαντούσε σε μία ερώτηση που της έκαιγε το μυαλό: ήταν εξίσου πιθανό να κληρονομήσεις κάτι τόσο άπιαστο και απροσμέτρητο όσο η θλίψη;

«Μπορείς να καθίσεις», επανέλαβε η κυρία Γουόλκοτ.

Εξακολουθούσε να μη σαλεύει.

«Αντα... δεν άκουσες τι σου είπα;»

Παραμένοντας όρθια, προσπάθησε να καταπιεί τον φόβο που πλημμύριζε το λαρύγγι της, που έφραζε τα ρουθούνια της. Της θύμιζε τη γέυση της θάλασσας κάτω από το άγριο σφυροκόπημα του ήλιου. Τον άγγιζε με την άκρη της γλώσσας της. Δεν ήταν η αρμύρα της θάλασσας τελικά, ήταν χλιαρό αίμα. Τόση ώρα δάγκωνε το μάγουλό της από μέσα.

Τα μάτια της γλίστρησαν προς το παράθυρο, πίσω από το οποίο πλησίαζε η καταγίδα. Πρόσεξε τον μολυβένιο ουρανό, ανάμεσα από αραδιασμένα σύννεφα, μια πορφυρή σκλήθρα να

ματώνει τον ορίζοντα, σαν παλιά πληγή που δεν είχε ποτέ ολότε-
λα γιατρευτεί.

«Σε παρακαλώ, κάθισε», ακούστηκε η φωνή της καθηγήτριας.

Και πάλι εκείνη δε συμμορφώθηκε.

Αργότερα, πολύ αργότερα, όταν είχαν περάσει τα χειρότερα και ήταν μόνη στο κρεβάτι της τη νύχτα, ανήμπορη να κοιμηθεί, ακούγοντας τον πατέρα της, επίσης άγρυπνο, να βηματίζει στο σπίτι, η Άντα Καζαντζάκη επανερχόταν σ' αυτή τη στιγμή, σ' αυτή τη σχισμή στον χρόνο, που θα μπορούσε να είχε κάνει ό,τι της είπαν και να είχε επιστρέψει στη θέση της, μένοντας λίγο πολύ αόρατη για όλους μέσα στην τάξη, απαρατήρητη, αλλά και ανενόχλητη επίσης· θα μπορούσε να είχε διατηρήσει τα πράγματα ως είχαν, αν είχε καταφέρει να εμποδίσει τον εαυτό της να κάνει αυτό που έκανε αμέσως μετά.

Η συκιά

Αυτό το απόγευμα, καθώς τα σύννεφα της καταιγίδας κατέβαιναν πάνω από το Λονδίνο κι ο κόσμος έπαιρνε το χρώμα της μελαγχολίας, ο Κώστας Καζαντζάκης με έθαψε στον κήπο. Στον πίσω κήπο, δηλαδή. Κανονικά μου άρεσε εκεί, ανάμεσα στις φουντωτές καμέλιες, στο ευωδιαστό αγιόκλημα και στις αμαμηλίδες με τα αραχνοειδή λουλούδια τους, όμως αυτή δεν ήταν μια φυσιολογική μέρα. Προσπάθησα να ευθυμίσω και να δω τη θετική πλευρά των πραγμάτων. Όχι πως βοήθησε. Ήμουν νευρική, γεμάτη ανησυχία. Δε με είχαν ξαναθάψει ποτέ.

Ο Κώστας παιδευόταν έξω στο κρύο από πολύ νωρίς. Ο ιδρώτας είχε σχηματίσει ένα λεπτό στρώμα στο μέτωπό του και γυάλιζε κάθε φορά που χτυπούσε το σκληρό χώμα με το σιδερένιο φτυάρι. Πίσω του απλώνονταν οι σκιές της ξύλινης πέργκολας που το καλοκαίρι ήταν σκεπασμένη με αναρριχώμενες τριανταφυλλίες και κληματσίδες, όμως τώρα δεν ήταν παρά ένα διάτρητο φράγμα που χώριζε τον κήπο μας από τη βεράντα του γείτονα. Δίπλα στις δερμάτινες μπότες του, κατά μήκος του ασημένιου ίχνους που είχε αφήσει ένα σαλιγκάρι, ήταν μια στοίβα νοτισμένο χώμα, που θρυμματιζόταν στο άγγιγμα. Η ανάσα του συμπτωνωνόταν σ' ένα σύννεφο μπροστά στο πρόσωπό του, οι ώμοι του ήταν τσιτωμένοι μέσα στον ναυτικό του επενδύτη –εκείνον που είχε αγοράσει από ένα βίντατζ μαγαζί στην οδό Πορτομπέλο– και οι κόμποι των δαχτύλων του ήταν κόκκινοι και τραχιοί, μάτωναν λίγο, όμως αυτός δεν έδειχνε να το προσέχει.

Εγώ κρύωνα και, παρότι μέσα μου δεν ήθελα να το παραδεχτώ, ήμουν τρομοκρατημένη. Ευχήθηκα να μπορούσα να μοιραστώ την ανησυχία μου μαζί του. Όμως, ακόμα κι αν είχα τρόπο να μιλήσω, ήταν πολύ απασχολημένος για να με ακούσει, απορροφημένος στις σκέψεις του, καθώς έσκαβε χωρίς να ρίχνει ούτε μια ματιά προς το μέρος μου. Όταν τελείωσε, έβαλε κατά μέρος το φτυάρι, με κοίταξε μ' εκείνα τα πράσινα, στο χρώμα του φασκόμηλου, μάτια του, που ήξερα πως είχαν δει πράγματα τόσο ευχάριστα όσο και οδυνηρά, και μ' έσπρωξε βαθιά στο σκαμμένο χώμα.

Λίγες μέρες μάς χωρίζαν από τα Χριστούγεννα και παντού στη γειτονιά άστραφταν γιορταστικά φώτα και μεταλλικά στολίδια. Φουσκωτοί αγιοβασίληδες και τάρανδοι με πλαστικά χαμόγελα. Λαμπερές γιρλάντες που αναβόσβηναν κρέμονταν από τις μαρκίζες των καταστημάτων και αστράκια λαμπύριζαν στα παράθυρα των σπιτιών, που επέτρεπαν φευγαλέες ματιές στη ζωή των άλλων ανθρώπων, η οποία πάντα φάνταζε με κάποιον τρόπο λιγότερο προβληματική, πιο ενδιαφέρουσα – πιο ευτυχισμένη.

Μέσα στους θάμνους του φράχτη ένας θαμνοτσιροβάκος άρχισε να κελαηδάει – νότες γρήγορες, τραχιές. Αναρωτήθηκα τι δουλειά είχε ένας τσιροβάκος από τη Βόρεια Αφρική στον κήπο μας τέτοια εποχή του χρόνου. Γιατί δεν είχε φύγει για πιο ζεστά μέρη μαζί με όλα τα πουλιά που τώρα πρέπει να είχαν πάρει τον δρόμο τους για τον νότο και που, αν έκαναν μια ανεπαίσθητη αλλαγή στην πτήση τους, ίσως και να πήγαιναν κατά την Κύπρο και να επισκέπτονταν τη γη των γονιών μου.

Ήξερα πως περιστασιακά έχαναν τον δρόμο τους τα στρουθιόμορφα πουλιά. Σπάνια, ωστόσο, συνέβαινε. Και μερικές φορές απλώς δεν μπορούσαν πια, χρόνο με τον χρόνο, να κάνουν το ταξίδι, το ίδιο αλλά και ποτέ το ίδιο, μίλια ερημιάς προς κάθε κατεύθυνση, κι έτσι έμεναν, παρότι αυτό σήμαινε πείνα και κρύο και, πάρα πολύ συχνά, θάνατο.

Ήδη ο χειμώνας είχε κρατήσει πολύ. Πόσο διαφορετικός από

τον ήπιο καιρό της περασμένης χρονιάς, με τους νεφοσκεπείς ουρανούς της, τις αραιές νεροποντές, τα λασπωμένα μονοπάτια, ένας χείμαρρος μουντός και γκριζος. Τίποτα έξω από τα συνηθισμένα για την αγαπημένη γηραιά Αγγλία. Όμως φέτος, από τις αρχές του φθινοπώρου, ο καιρός ήταν άστατος. Τη νύχτα ακούγαμε το ουρλιαχτό της θύελλας που έφερνε στον νου πράγματα ατίθασα κι απρόσκλητα, πράγματα μέσα στον καθέναν μας που δεν ήμασταν ακόμα έτοιμοι ν' αντιμετωπίσουμε, πόσο μάλλον να κατανοήσουμε. Πολλά πρωινά, όταν ξυπνούσαμε, βρίσκουμε τους δρόμους σκεπασμένους από πάγο και τα χόρτα σκληρά σαν λεπίδες, σαν σμαραγδένιες σκλήθρες. Υπήρχαν χιλιάδες άστεγοι που κοιμούνταν στους δρόμους του Λονδίνου και όχι αρκετά καταφύγια ούτε καν για το ένα τέταρτο από δαύτους.

Απόψε επρόκειτο να είναι η πιο κρύα νύχτα της χρονιάς ως τώρα. Ήδη η ατμόσφαιρα, σαν να ήταν καμωμένη από θραύσματα γυαλιού, τρυπούσε, ό,τι άγγιζε. Γι' αυτό ο Κώστας βιαζόταν, σκυμμένος στη δουλειά του, να τελειώσει προτού το έδαφος πετρώσει ολότελα.

Καταιγίδα Ήρα – έτσι είχαν ονομάσει τον επικείμενο κυκλώνα. Ούτε Τζορτζ ούτε Ολίβια, Τσάρλι ή Ματίλντα αυτή τη φορά: ένα όνομα από τη μυθολογία. Έλεγαν πως θα ήταν η χειρότερη εδώ και αιώνες – χειρότερη από τη Μεγάλη Καταιγίδα του 1703, που είχε ξεριζώσει τα κεραμίδια από τις στέγες, είχε αρπάξει τους κορσέδες με τις μπανέλες από τις κυράδες, τις πουνδραρισμένες περούκες από τους κυρίους και τα κουρέλια από τις πλάτες των ζητιάνων· είχαν διαλυθεί οι επαύλεις με την ξύλινη επένδυσή τους, όπως και τα πλινθόκτιστα καλύβια στις φτωχογειτονιές· είχαν σπάσει τα καράβια, σαν να ήταν χάρτινες βαρκούλες, και είχε καταστραφεί όλη η αποχέτευση φτάνοντας ίσαμε τις όχθες του Τάμεση.

Ιστορίες, μπορεί, όμως εγώ τις πίστευα. Όπως πίστευα τους θρύλους και τις κρυμμένες αλήθειες που προσπαθούσαν να μας μεταφέρουν.

Δύο έφηβοι, ένας Ελληνοκύπριος και μια Τουρκοκύπρια, συναντιούνται σε μια ταβέρνα, στο νησί που και οι δυο αποκαλούν πατρίδα τους. Στην ταβέρνα, κρυμμένη πίσω από πλεξούδες σκόρδα και αρωματικές καυτερές πιπεριές, κάτω από το αγιόκλημα που σκαρφαλώνει στους τοίχους της, μεγαλώνει ο απαγορευμένος έρωτας του Κώστα και της Ντέφνε. Μια συκιά περνάει θαρρετά μέσα από μια τρύπα στην οροφή κι αυτό το δέντρο γίνεται μάρτυρας των κρυφών, ευτυχισμένων συναντήσεών τους και κάποια στιγμή του σιωπηρού, λαθραίου φευγιού τους. Το δέντρο είναι εκεί, όταν ξεσπάει ο όλεθρος, όταν η πρωτεύουσα γίνεται στάχτη και ερείπια, ακόμα κι όταν οι έφηβοι εξαφανίζονται. Δεκαετίες αργότερα, ο Κώστας επιστρέφει. Έχει γίνει βοτανολόγος και ψάχνει να βρει ντόπιες ποικιλίες, στην πραγματικότητα όμως αναζητά τη χαμένη του αγάπη.

Χρόνια μετά, μια συκιά, μια *Ficus carica*, μεγαλώνει στον πίσω κήπο ενός σπιτιού στο Λονδίνο, όπου ζει η Άντα Καζαντζάκη. Το δέντρο είναι ο μόνος της σύνδεσμος με ένα νησί που δεν έχει επισκεφτεί ποτέ – ο μόνος της σύνδεσμος με τη βασανισμένη ιστορία της οικογένειάς της και την περίπλοκη ταυτότητα της ίδιας, ενώ προσπαθεί να εξιχνιάσει μυστικά χρόνων, με την ελπίδα να βρει τη θέση της στον κόσμο.

*Μια συγκινητική, υπέροχα γραμμένη και τρυφερά δομημένη ιστορία που μιλάει για την αγάπη, τον χωρισμό, την υπέρβαση, συνδυάζοντας Ιστορία και οικολογική συνείδηση: **ΤΟ ΝΗΣΙ ΤΩΝ ΧΑΜΕΝΩΝ ΔΕ-ΝΤΡΩΝ** είναι το καλύτερο μέχρι σήμερα βιβλίο της Σαφάκι.*

Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ
psychogios.gr

ΚΩΔ. ΜΗΧΡΗΣ: 27964